

พัฒนาการภาคการเกษตรของประเทศไทย: ในมิติด้านการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร

ธนัญญ์ ฐปสม*

เจ้าหน้าที่วิจัยประจำสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมชาย ชคตระการ**

รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นิภารัตน์ ศรีเรศ***

อาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีการเกษตร คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

แม้การพัฒนาภาคการเกษตรของญี่ปุ่นได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจริงจางมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 แล้วก็ตาม แต่งานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องก็ยังคงมีปัญหาอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องความเร็วในการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นที่เปลี่ยนแปลงไป ยังมีความล่าช้า ขาดความชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเคยเป็นงานที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาคการเกษตรของญี่ปุ่นก็ยังคงประสบกับปัญหาที่สำคัญต่างๆ อยู่ เช่น 1) ความไม่ชัดเจนของบทบาทและหน้าที่ 2) การแข่งขันอย่างรุนแรงของแหล่งผลิตและการขาดเอกภาพของนโยบาย 3) การปรับตัวล่าช้า 4) การตอบสนองความต้องการของเกษตรกรไม่พอเพียง และ 5) ความพร้อมของหน่วยงานเอกชนที่มีมากกว่าทำให้บทบาทของงานส่งเสริมของภาครัฐลดลงอย่างรุนแรง เป็นต้น อย่างไรก็ตามมีความพยายามในการพัฒนาและปรับปรุงงานส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันและอนาคตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นประสบกับปัญหาที่เกี่ยวกับอาหารทั้งที่ผลิตภายในประเทศและอาหารที่นำเข้าจากต่างประเทศอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในเรื่องคุณภาพและความปลอดภัยของอาหารของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นอย่างรุนแรง รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ออกประกาศเรื่อง “แผนการทบทวนเรื่องอาหารและเกษตรกรรม” เพื่อใช้เป็นแผนนโยบายพื้นฐานของรัฐบาลที่มีต่อภาคเกษตรกรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปกป้องผู้บริโภค โดยประกาศดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ 1) ความปลอดภัยและความมั่นใจของอาหาร 2) เร่งปฏิรูปโครงสร้างการเกษตร และ 3) การดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมเมืองและสังคมชนบท สำหรับทิศทางของการพัฒนางานด้านการเกษตรในอนาคตนั้น ญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรเป็นสำคัญ พร้อมกับการปรับปรุงพัฒนาระบบโครงสร้างภาคการเกษตร และวิธีการดำเนินการบริหารจัดการภาคการเกษตรด้านต่างๆ ควบคู่กันไป เช่นการแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์การเกษตรในปัจจุบัน การผลักดันสนับสนุนการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมแทนเกษตรกรปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ การสนับสนุนส่งเสริมบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมชุมชนเกษตรกร (ผู้นำชุมชน) การทบทวนโครงสร้างการดำเนินธุรกิจการเกษตร การพัฒนาองค์กรร่วมเพื่อการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร (การประกอบ

* ผู้รับผิดชอบบทความ E-mail: rphanee@hotmail.com

** ผู้รับผิดชอบบทความ E-mail: somchai1906@hotmail.com

*** ผู้รับผิดชอบบทความ E-mail: sniparat@hotmail.com

อาชีพรายบุคคลและนิติบุคคลการเกษตร) การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่กับหน่วยงานภาคเอกชน การวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตขั้นสูงเพื่อการผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพสูง การจัดการการศึกษาด้านการเกษตรและการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นของอาชีพเกษตรกรรมและชุมชนเกษตร เป็นต้น

เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรของญี่ปุ่นตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันจะสังกัดเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตร (JA) และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม เกษตรกรจะได้รับสิทธิประโยชน์ รวมถึงการสนับสนุนต่างๆ จากภาครัฐ ทั้งจากรัฐบาลกลาง และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ หรือเมือง โดยความช่วยเหลือหรือสิทธิประโยชน์ต่างๆ เหล่านั้น โดยส่วนใหญ่แล้วจะถูกส่งผ่านระบบสหกรณ์การเกษตรไปยังเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร ซึ่งวิธีดำเนินการเช่นนี้ได้เคยสร้างความสำเร็จในการพัฒนาภาคเกษตรกรรมและองค์กรเกษตรกรของญี่ปุ่นให้เข้มแข็งมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามแม้ในปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นจะยังคงมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเกษตรกรรมอยู่ก็ตามแต่ก็มีคำกล่าวว่า “สหกรณ์ฯ เข้มแข็ง เกษตรกรอ่อนแอ” สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกษตรกรญี่ปุ่นพึ่งพิงสหกรณ์การเกษตรมากเกินไป โดยเฉพาะด้านการตลาด ทำให้เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรขาดองค์ความรู้และทักษะในการบริหารจัดการการตลาดด้วยตนเอง สหกรณ์การเกษตรซึ่งเคยเป็นที่เลื่อมใส เป็นที่ปรึกษาที่ยืนเคียงบ่าเคียงไหล่กับเกษตรกรทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการธุรกิจเกษตรมาโดยตลอด อาจกลายเป็นเพียงพ่อค้าคนกลางธรรมดาเท่านั้น ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนั้นก็ถูกลดความคาดหวังลงอย่างมาก เกษตรกรญี่ปุ่นคาดหวังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้เป็นเพียงผู้ส่งข้อมูลที่ทันสมัยให้อย่างรวดเร็วเท่านั้น ต่างจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจากภาคเอกชนที่สามารถสร้างความเชื่อถือและไว้วางใจได้มากกว่า ทั้งนี้เพราะมีความคล่องตัวมากกว่า สามารถเข้าถึงเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรได้มากกว่า และรวดเร็วกว่า

อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาภาคการเกษตรและการบริหารจัดการองค์กรเกษตรกรของญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมานั้นประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เกษตรกรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการผลิต จนสามารถสร้างสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ สนองตอบความต้องการของผู้บริโภคที่มีสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดได้ อีกทั้งแม้การรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง การสืบทอดอาชีพต่อจากบิดา จะเป็นวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานก็ตาม แต่ค่านิยมของคนญี่ปุ่นรุ่นใหม่ที่มองเห็นอาชีพเกษตรกรรมเป็นเพียงอาชีพ 3 K (KITSUI; ลำบาก หนัก, KITANAI; สกปรก, KIKEN; อันตราย) ไม่น่าสนใจ ผนวกกับนโยบายของรัฐที่ไม่สร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างต่อเนื่องจริงจัง ขาดการสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงความสำคัญของการรักษาอาชีพเกษตรกรรมไว้ให้แก่คนรุ่นใหม่ การเปิดการค้าเสรีที่ส่งผลให้สินค้าราคาถูกจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากประเทศจีน เข้ามาตีตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นอย่างหนัก เป็นต้น ได้สร้างความเสื่อมให้แก่อาชีพเกษตรกรรมของญี่ปุ่นอย่างรุนแรง ส่งผลให้เกษตรกรและองค์กรเกษตรกรของญี่ปุ่นอ่อนแอลงอย่างต่อเนื่องและรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ที่ประชุมกลุ่มเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรที่เคยมีความเข้มแข็ง มีชีวิตชีวา จึงกลายเป็นเพียงที่ประชุมปรึกษาหารือกันของผู้สูงอายุเท่านั้น แม้รัฐบาลญี่ปุ่นจะพยายามสนับสนุนผลักดันให้เกิดเกษตรกรรุ่นใหม่ขึ้น หรือการสนับสนุน ส่งเสริมให้เกิดการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้สะดวกขึ้น ด้วยการแก้กฎหมายให้สามารถจดทะเบียนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นนิติบุคคลได้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะเพียงพอต่อปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรงได้

คำสำคัญ: การพัฒนาการเกษตร การเกษตรญี่ปุ่น การเกษตรไทย ส่งเสริมการเกษตร ปัญหาเกษตรกรรม

Agricultural Development of Japan: In Terms of Agricultural Extension and Development

Tananat Roopsom

Somchai Chakhatrakan

Nipharat Sritharet

Abstract

The effort for Agricultural Development in Japan has been continued since 1948. However, a number of ongoing problems still exist especially an issue related to the administrative management that has been tried try adapt to changes for modern social life style of Japanese farmers.

One particularly issue is an agricultural extension service facing multiple problems, for example, an extension agent's role is no longer valid; the competition of natural resources; poor agricultural policy; a delay caused by slow adaptation to new technology; restrictive resources to meet farmers' demand; and the government division for agricultural extension has lost their competition to the private sector, etc.

Current and future trend for Japanese agricultural development on improving agricultural extension services has been initiated since 2000. Japanese has faced the major problem of import and export of foods which caused an uncertainty among consumers.

The Japanese government has announced the plan for Major Revision of Food and Agriculture with a goal to emphasize in three areas as follows: first, to improve consumers' confidence on food safety; second, to renovate the structure of agriculture; and third, to emphasize a coexisting of urban and rural lifestyle.

The future directions of Japanese agricultural development focus on an important of famers' role as well as a renovation the structure of agriculture and a management of agricultural sectors, for example, updating laws and regulations to meet the modern agricultural need, and to support a younger generation to consider career in agriculture when the majority of farmers reaches the retirement age. In addition, there is a need for a support to have an agricultural leader who represents their farmer members, for reconstruction a business plan for agricultural management for both entrepreneur and incorporations, for sharing the role of government and private sectors, for the research and development of new technology for high value the agricultural products, and especially focusing on the agricultural education, career, and organization, etc.

In general, Japanese farmers are member of agricultural cooperation or organizations (JA). They often receive benefits and supports from central and local governments and private sectors. These have been a successful model for current Japanese Agriculture as well as in the past but recently the weakness of farmers are the problem. Because Japanese farmers rely exclusively on their organizations more than trying to face the problem themselves, especially, problems related to marketing and business management when the agricultural cooperation turns their roles to be only 'middle man' for farmers' instead of assisting on the whole system of agricultural knowledge and business plan. In addition, farmers also show stronger trust to private agricultural extension agents compared to governmental representatives because they are able to provide up-to-date information that helps their farming decision.

The Japanese Agricultural development and administrative management of farmer organizations have been successful after The World War II. Japanese farmers have knowledge of production and product development that meet the consumer demand with a strong support from the farmer organization. They often become a tradition farmer by family heritage especially a son will take over his father's farmland. However, the modern idea of becoming a farmer is related to three words: struggle-dirty-dangerous, and especially the lack of encouragement from the government to the promote the farming career. This leads to a little interest of the new generation on the continuation of farming in their family. Currently, the majority of agricultural organizations has only senior members. The Japanese government really realizes the importance of this problem. They then create programs that support people who want to become a farmers' by updating laws and regulations to fasten the process of becoming farmers' or creating an agricultural organization. However, this issue is still persistent and becomes a major problem of agricultural development in Japan.

Keywords: Agricultural Development, Japan Agricultural, Thailand Agricultural, Agricultural Extension, Agricultural Problem

1. บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในรูปแบบที่ยั่งยืน มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานมาจากกระบวนการผลิตที่เป็นของคนไทยเองโดยตรง โดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ^๑ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการเกษตรกรรมถือเป็นอาชีพที่สำคัญ เป็นหัวใจของความมั่นคงและแกนหลักด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย อย่างไรก็ตามแม้ไทยจะเป็นผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับหนึ่งของโลกติดต่อกันมาเป็นเวลานานนับสิบปี เป็นผู้ส่งออกสินค้าเกษตรทั้งรัฐพืชผัก ผลไม้ สินค้าจากปศุสัตว์ และประมง รวมถึงการเป็นผู้ผลิตและส่งออกอาหารสัตว์รายใหญ่ของโลกก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตรงกันข้ามในปัจจุบันเกษตรกรไทย ประสบปัญหาการขาดทุนในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สิน ปัญหาทางสังคมและความมั่นคงของประเทศมากมายหลายด้าน เช่น ปัญหาการละทิ้งอาชีพเกษตร ปัญหาการหลั่งไหลของแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ ส่งผลให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในเมือง ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาว่างงาน ปัญหาเรื่องการศึกษาของบุตรที่ต้องละทิ้งถิ่นฐานติดตามพ่อแม่ไปรับจ้างตามสถานที่ต่างๆ ปัญหาความแตกต่างทางสังคม ปัญหาการล้มสลายของสังคมและวัฒนธรรมชนบทที่กล่าวว่า เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีของชาติ รวมไปถึงปัญหาทางการเมืองเป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความล้มเหลวในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศทั้งสิ้น ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มีความสลับซับซ้อนและมีมูลเหตุปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องการที่ไทยพัฒนาประเทศโดยเน้นการส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ เพื่อทำให้เกิดการไหลเวียนของเม็ดเงินลงทุนจากต่างประเทศ การขยายตัวของการจ้าง

แรงงานภายในประเทศ การมุ่งหวังเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งสินค้าอุตสาหกรรมที่ได้จากการผลิตเพื่อการส่งออกของบริษัทข้ามชาติ การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงว่าเป็นการส่งเสริมการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนหรือไม่ ทั้งนี้เพราะโดยพื้นฐานที่สำคัญของไทยแล้วยอมรับกันดีว่ามีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีความเป็นไปได้ที่ไทยจะเน้นการพัฒนาประเทศโดยใช้ความเข้มแข็งและศักยภาพทางการเกษตรที่มีอยู่เป็นสำคัญ โดยถึงแม้การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะเช่นนี้อาจจะไม่ได้ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญอย่างก้าวกระโดดแต่ก็เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน อีกทั้งยังไม่ทำลายล้างสังคม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างความสุขให้แก่ประชาชนในประเทศ

การพัฒนาภาคการเกษตรของไทยที่ไม่ประสบความสำเร็จก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ก็เนื่องจากรัฐบาลขาดนโยบายการบริหารจัดการและการพัฒนาการเกษตรที่ชัดเจน ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาภาคการเกษตรที่ยั่งยืน ประเด็นที่น่าจะมีสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาคการเกษตรของไทยในยุคโลกไร้พรมแดน ที่มีการเปิดการค้าเสรีทั่วโลกก็คือ การส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านการผลิต การตลาด การบริหารจัดการและการแปรรูปอย่างจริงจังและต่อเนื่อง หรือกล่าวคือการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมที่จะแข่งขันในเวทีโลกนั้นเอง นอกจากนั้นการส่งเสริมการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็นองค์กรเกษตรกรที่เข้มแข็งและมีศักยภาพนับว่าเป็นพันธกิจสำคัญอย่างยิ่งของไทย

ประเทศตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาองค์กรที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของโลกก็คือญี่ปุ่น ซึ่งเป็นที่ทราบ

กันมานานแล้วว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศเกาะที่ตั้งอยู่ในมหาสมุทร พื้นที่ 3 ใน 4 ส่วนของประเทศเป็นภูเขาสูงที่ปกคลุมด้วยป่าไม้ มีพื้นที่ราบที่ใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอื่นๆ น้อยมาก เมื่อเทียบกับประชากรที่มีอยู่มากกว่า 126 ล้านคน โดยอาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจน้อยมาก อีกทั้งภูมิประเทศยังหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาวและมีช่วงฤดูเพาะปลูกสั้นมาก การพัฒนาประเทศของญี่ปุ่นจึงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าประชาชนญี่ปุ่นเป็นผู้ที่มีคุณภาพและศักยภาพสูงในระดับต้นๆ ของโลก ยุทธศาสตร์สำคัญที่ส่งผลให้การพัฒนาภาคการเกษตรของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จอย่างยิ่งก็คือ การสร้างเกษตรกรที่มีความรู้ ความสามารถ มีศักยภาพรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมการสร้างและการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่งผลให้เมืองคึกครเกษตรที่เข้มแข็งเกิดขึ้นมากมายนั่นเอง อย่างไรก็ตามแม้ญี่ปุ่นจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างมากก็ตาม แต่ปัจจุบันญี่ปุ่นก็ประสบกับปัญหามากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านั้นเป็นแบบอย่างของไทยสามารถจะเรียนรู้เพื่อหาแนวทางและมาตรการป้องกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในไทยได้

ดังนั้น บทความฉบับนี้จะได้นำเสนอ “พัฒนาการและการปฏิรูปการเกษตรของประเทศไทย” เพื่อความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาภาคการเกษตรของไทยต่อไป

2. พัฒนาการและการปฏิรูปการเกษตรของประเทศไทย

ประเทศญี่ปุ่นมีพื้นที่ทั้งสิ้น 377,907 ตารางกิโลเมตร แต่เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อการผลิตภาคเกษตรกรรมเพียง 12.8% หรือ 48,372 ตารางกิโลเมตร โดยชาวญี่ปุ่นเริ่มเรียนรู้การทำการเกษตร

ตั้งแต่ประมาณ 300 ปีก่อนคริสตกาล (สมัยยาโยอิ) ราวปี ค.ศ. 1890 มีประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมง ประมาณ 80% ของประชากรทั้งหมด และเมื่อเข้าสู่ช่วง ค.ศ. 1900 สัดส่วนการประกอบอาชีพลดลงเหลือประมาณ 70% หลังจากมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ประชากรที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรม หันไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้สัดส่วนของเกษตรกรลดลงอย่างรวดเร็ว จนในปัจจุบัน ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมงเหลือประมาณ 6% ของประชากรทั้งประเทศเท่านั้น

การเกษตรของประเทศญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาอย่างจริงจังหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญที่สุดคือ การผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงประชาชนในประเทศ หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1964 รัฐบาลได้ออกกฎหมายพื้นฐานว่าด้วยการเกษตรกรรม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาความทันสมัยของการเกษตรของญี่ปุ่น โดยกฎหมายพื้นฐานนี้ได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรไว้มากมาย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในการบริโภคสินค้าเกษตรกรรม การเคลื่อนย้ายของแรงงาน การปรับปรุงรายได้ของเกษตรกรและรายได้ของผู้ประกอบอาชีพอื่นไม่มีความแตกต่างกันมากนัก การกำหนดราคาสินค้าและการตลาดสินค้าเกษตร การพัฒนาโครงสร้างด้านเกษตรกรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้เกษตรกร และเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ไม่แตกต่างจากผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าไร เกษตรกรต้องหันไปทำงานอย่างอื่นควบคู่กับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การพัฒนาการเกษตรของรัฐบาลและความขยันขันแข็งของเกษตรกรก็ทำให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิต

ต่อหน่วยพื้นที่ได้สูงมากขึ้น เกษตรกรมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการฟาร์มเกษตรได้ดีขึ้น ส่งผลให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น และสามารถลดระยะเวลาในการทำงาน

ช่วงปี ค.ศ. 1960 การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตในญี่ปุ่นทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้และความแน่นอนของรายได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว การเพิ่มขึ้นของสังคมเกษตรกรผู้สูงอายุ ที่ดินภาคเกษตรกรรมลดลง และปัญหาการขาดผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรม เป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้น

ปัจจุบัน จำนวนครัวเรือนเกษตรกรทั้งหมดแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. เกษตรกรเต็มเวลา คือ ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว มีรายได้จากภาคเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว

2. เกษตรกรประเภทที่หนึ่ง คือ เกษตรกรที่มีรายได้หลักมาจากภาคเกษตรกรรม และมีรายได้รองมาจากการประกอบอาชีพอื่น

3. เกษตรกรประเภทที่สอง คือ เกษตรกรที่มีรายได้หลักมาจากภาคการประกอบอาชีพอื่น และมีรายได้รองมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ในปี ค.ศ. 1960 เกษตรกรทั้งสามประเภทนี้มีสัดส่วนเท่าๆ กัน แต่ในปี ค.ศ. 2002 เกษตรกรเต็มเวลาและเกษตรกรประเภทที่หนึ่ง มีลดลง ในขณะที่เกษตรกรประเภทที่สอง มีสัดส่วนสูงขึ้นโดยเพิ่มขึ้นประมาณ 66% ของเกษตรกรทั้งหมด

รัฐบาลได้พยายามกำหนดมาตรการในการสนับสนุนช่วยเหลือเกษตรกรในหลายโครงการ แม้งบประมาณของรัฐบาลที่เกี่ยวกับภาคเกษตรกรรมจะเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1960 มากถึง 20 เท่าในปี ค.ศ. 2002 แต่เมื่อเปรียบเทียบกับงบประมาณที่ใช้ทั้งประเทศ พบว่ามีสัดส่วนการจัดสรรงบประมาณลดลงจากสัดส่วน 10.5% ในปีค.ศ. 1960 เหลือ 6.5%

ในปี ค.ศ. 2002 อย่างไรก็ตาม งบประมาณสนับสนุนด้านเกษตรกรรมจากรัฐบาลนี้เองที่ทำให้การเกษตรกรรมของญี่ปุ่นสามารถดำรงอยู่ได้

2.1 พัฒนาการภาคการเกษตรระยะต้น (ค.ศ. 1948 เป็นต้นมา)

นโยบายการเกษตรภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มต้นจากการปฏิรูปที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรกรรม มุ่งเน้นให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

การปฏิรูประบบราชการในปี ค.ศ. 1945 ได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่เพิ่มผลผลิตอาหาร เนื่องด้วยญี่ปุ่นประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงจากการนำประเทศเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง การจัดตั้งเจ้าหน้าที่เพิ่มผลผลิตอาหารจำนวน 6,500 คนทั่วประเทศ โดยแต่ละจังหวัดจะส่งตัวแทนของเจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเจ้าหน้าที่เคหะกิจจังหวัดละ 3 คน เข้ามาเป็นกรรมการด้วย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่คัดเลือกมาจากฟาร์มตัวอย่าง สมาคมการเกษตร ตัวแทนจากสถาบันหรือศูนย์วิจัยต่างๆ อย่างเร่งด่วน เจ้าหน้าที่ชุดดังกล่าวนี้เป็นเจ้าหน้าที่เฉพาะกิจดำเนินการเสร็จในปี ค.ศ. 1948

ในยุคนี้ มีการนำระบบบริหารจัดการด้านการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรตามแบบสหรัฐอเมริกาใช้ กล่าวคือ ระบบการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรโดยใช้นักวิทยาศาสตร์และการส่งเสริมเป็นโครงสร้างเดียวกันกับระบบการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรของญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม คือ เน้นระบบการสอนทางด้านเทคนิคเป็นสำคัญ ในช่วงนี้รัฐบาลเข้ามาดำเนินการจัดตั้งหน่วยงานที่จะสามารถดำเนินการบริหารจัดการเกี่ยวกับระบบส่งเสริมการเกษตรระบบใหม่ของญี่ปุ่น โดยหน่วยงานทำหน้าที่ควบคุมดูแล ปรับปรุงแก้ไขศึกษาวิจัย ควบคุมไปกับการส่งเสริม

การนำระบบส่งเสริมการเกษตรของสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบ ในระยะเริ่มต้นได้ทดลองนำวิธี

การต่างๆ ที่สำคัญมาใช้ในหลายประเด็น เช่น การจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร การจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการเกษตรประจำจังหวัด และเขต

อย่างไรก็ตาม การนำระบบส่งเสริมการเกษตรของสหรัฐอเมริกาที่ยึดการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางมาใช้อย่างทันทีทันใดนั้น ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย แม้จะมีการยุบศูนย์ฝึกรวมเทคโนโลยีการเกษตรลง แต่ก็มีการศึกษาและการค้นหาระบบการส่งเสริมการเกษตรที่ญี่ปุ่นสามารถจะยอมรับได้ง่ายมากกว่า ท้ายที่สุดจึงได้ข้อสรุปด้วยการตรากฎหมายส่งเสริมพัฒนาการเกษตร (Nogyo Jocho Ho) และจัดตั้งกรมส่งเสริมพัฒนาการเกษตร (Nogyo Fukyu Kyoku) ขึ้น (ค.ศ. 1948) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่เทคโนโลยีการเกษตรไปสู่เกษตรกรรายย่อยที่พึ่งได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรกรรม เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างรัฐบาลและจังหวัดต่างๆ

ในปี ค.ศ. 1949 มีการคัดเลือกผู้ที่สอบผ่านการเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามา เป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างเป็นทางการ จำนวน 6,912 คน และเจ้าหน้าที่พัฒนา คุณภาพชีวิตหรือเจ้าหน้าที่เคหะกิจ จำนวน 262 คน เจ้าหน้าที่เหล่านี้ถูกส่งไปประจำตามหมู่บ้านและชุมชน จึงกล่าวได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของระบบส่งเสริมการเกษตรของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ

ปี ค.ศ. 1950 มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรตามลำดับ ทำให้มีเจ้าหน้าที่รวมทั้งสิ้น 10,415 คน ประจำอยู่ในทุกหมู่บ้านๆ ละ 1 คน รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณช่วยเหลือด้านส่งเสริมการเกษตรให้แก่แต่ละจังหวัด โดยมีข้อกำหนดในการจัดสรรงบประมาณ ดังต่อไปนี้

- การกำหนดมาตรฐานของงบประมาณช่วยเหลือจะพัฒนาดังนี้ คือ จำนวนเกษตรกร 30% จำนวนพื้นที่เพาะปลูก 30% จำนวนอำเภอ เมือง

หมู่บ้าน 20% ที่เหลือ 20% จะพิจารณา ตามความเหมาะสม

- ห้ามมิให้ใช้งบประมาณสนับสนุนโดยสูญเปล่าจนหมด งบประมาณที่ใช้ไม่หมดให้ส่งกลับคืนประเทศ เพื่อนำมาเป็นงบประมาณสนับสนุนใหม่อีกครั้ง

อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในสมัยนั้นยังไม่มีสำนักงานเป็นของตนเอง ยังคงต้องอาศัยที่ว่าการอำเภอหรือจังหวัด หรือสหกรณ์การเกษตรเป็นสถานที่ทำงาน โดยใช้ “จักรยานสี่เขี้ยว” เป็นพาหนะในการเดินทางออกเยี่ยมเยียนเกษตรกร นอกจากนี้ยังมีการใช้ภาพยนตร์หรือสไลด์ที่กระทรวงเกษตรและป่าไม้มอบให้ชุมชนของหมู่บ้าน มีการนัดรวมกลุ่มศึกษาจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในการแนะนำเทคโนโลยีในการเพาะปลูกด้วยเช่นกัน ความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกรกล่าวได้ว่า เป็นการส่งเสริมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลลงมาเอามือเอาเท้าเอื้อนโคลนร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ที่งานส่งเสริมการเกษตรจะเป็นการสั่งการมากกว่างานส่งเสริม ทำให้ภาพของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเสมือนทหารสะพายดาบมาควบคุมมากกว่าเป็นเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมการเกษตร

ในด้านการพัฒนาปรับปรุงเคหะกิจ เริ่มต้นจากการปรับปรุงพัฒนาเตาหุงข้าวเป็นอันดับแรก นับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เป็นการส่งเสริมให้ผู้หญิงรวมตัวกันทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมยุวเกษตรกร หรือเยาวชนเกษตรกร โดยการส่งเสริมการจัดชมรม (club) ความจริงแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่ดูแลชมรมของเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาศึกษาในสถาบันศึกษา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 โดยแบ่งแยกบทบาทกับสถาบันการศึกษาที่จะดูแลชมรมเยาวชนที่มีโอกาสศึกษาอยู่ในสถานศึกษา กิจกรรมที่ได้รับการ

แนะนำให้จัด คือ กิจกรรมชมรม 4H ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนผู้มีอายุไม่เกิน 20 ปี เข้าเป็นสมาชิก สำหรับผู้ที่มีอายุระหว่าง 20-25 ปี สามารถสมัครเข้า ชมรมเยาวชนพัฒนาการเกษตร โดยกิจกรรมของชมรมส่วนใหญ่เป็นการฝึกอบรมเรียนรู้เรื่องการเกษตรและความรู้ด้านต่างๆ ที่ไม่มีกิจกรรมทางการเมืองมาเกี่ยวข้อง

งานส่งเสริมการเกษตรโดยเริ่มต้นเป็นเพียงการทดลองและทดสอบการปฏิบัติงาน มีการตั้งข้อกังขานานาประการ รวมถึงการต่อต้านระบบการส่งเสริมโดยใช้ศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยีการเกษตร เนื่องจากการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรโดยระบบที่รัฐบาลญี่ปุ่นดำเนินการอยู่ในขณะนั้น เป็นระบบที่ถูกกำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการการเกษตรแห่งชาติ (Nogyokai) ซึ่งถูกคำสั่งยกเลิกไป และการส่งเสริมในระบบนี้เป็นระบบคำสั่งจากเบื้องบนสู่เบื้องล่างเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เป็นระบบการส่งเสริมที่ดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกร เน้นระบบส่งเสริมการเกษตรที่ไม่ได้ยึดตัวเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง

2.2 พัฒนาการภาคการเกษตร ตั้งแต่ ค.ศ. 1951 เป็นต้นมา

ยุคนี้เป็นยุคแห่งการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังสงครามโลกและการปฏิรูปกฎหมายด้านการเกษตรเป็นยุคสมัยที่เน้นให้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้นำชุมชน และมีมาตรการในการเพิ่มปริมาณอาหาร

ผลจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ มากมายในหมู่บ้านและชุมชน โดยยึดหลักการในการส่งเสริมว่า “สอนให้คิดเองและทดลองทำ” เช่น มีการจัดตั้งชมรมศึกษาด้านการเกษตรกรรม กลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มชมรมเยาวชนพัฒนาการเกษตรต่างๆ เป็นต้น เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากมายภายใต้การส่งเสริมแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

ในปี ค.ศ. 1951 มีประกาศยกเลิกเปลี่ยนแปลงให้คณะกรรมการส่งเสริมการเกษตรไปเป็น คณะ

กรรมการเกษตร ซึ่งเป็นตัวเชื่อมระหว่างเกษตรกรและหน่วยงานของรัฐ โดยในปัจจุบัน คณะกรรมการเกษตรไม่ได้มีบทบาทหน้าที่อะไรสำคัญมากนัก ส่วนใหญ่ดูแลงานเกี่ยวกับการควบคุมดูแลซื้อขายที่ดิน และการเปลี่ยนที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เท่านั้น

ในปี ค.ศ. 1952 มีการจัดตั้งชมรม 4H และชมรมยุวเกษตรขึ้นรวมทั้งสิ้น 25,000 ชมรมทั่วประเทศ มีสมาชิกชมรมรวม 470,000 คน มีการจัดการนำเสนอและแข่งขันประกวดผลการดำเนินการของยุวเกษตรทั่วประเทศครั้งแรกขึ้น และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1953 เป็นต้นมา

สำหรับกิจการด้านเคหะกิจ ในปี ค.ศ. 1951 กระทรวงเกษตรและป่าไม้ ในขณะนั้น ได้ออกประกาศ “ทิศทางการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวเกษตรกร” ขึ้น อย่างไรก็ตาม งานส่งเสริมเคหะกิจไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าไรนัก เมื่อเทียบกับการปฏิบัติงานเชิงรุกถึงบ้าน หรือชุมชนของเกษตรกร งานส่วนใหญ่เป็นการผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มเคหะกิจ ในปี ค.ศ. 1953 มีกลุ่มเคหะกิจทั้งสิ้น 5,000 กลุ่มทั่วประเทศ

เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในยุคนี้ทำงานหนัก จนมีคำกล่าวในภาษาญี่ปุ่นมีความหมายว่า “ทำงานอย่างไม่รู้จักกลางวัน ไม่รู้จักกลางคืน” เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่ “ประชุมปรึกษารื้อกับเกษตรกรไป ดื่มน้ำชาไป กลางคืนจิบสุราไป หรือกับเกษตรกรไป” ซึ่งต่างจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันที่ “กลางวันดื่มน้ำชา กลางคืนดื่มสุราเท่านั้น” ดังนั้น การส่งเสริมในช่วงนี้ จึงเป็นการร่วมทุกข์ร่วมสุข เคียงบ่าเคียงไหล่กับเกษตรกร ด้วยมิตรภาพและความเชื่อถือไว้วางใจซึ่งกันและกันของทั้งสองฝ่าย

ต่อมา ตั้งแต่ปีค.ศ. 1955 ญี่ปุ่นเข้าสู่สมัยของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และการพัฒนา

กฎหมายพื้นฐานด้านการเกษตรที่มุ่งเน้นการปรับปรุง
ความสมดุลของรายได้ระหว่างภาคเกษตรกรรมกับภาค
อุตสาหกรรม และการสร้างผลผลิตทางการเกษตรให้
เกิดความหลากหลาย

กิจการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรรุดหน้า
อย่างรวดเร็ว การประกอบอาชีพของเกษตรกรมีความ
หลากหลายมากขึ้น เกษตรกรมีอิสระที่จะคิดทำอะไร
ด้วยตนเองมากกว่าในอดีต มีการส่งเสริมการเกษตร
ในรูปแบบการบูรณาการ รวมถึงการยกระดับความรู้
ความสามารถของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การประสานงาน
ประสานความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริม
อย่างมีประสิทธิภาพ

ปี ค.ศ. 1958 มีการคัดเลือก “เจ้าหน้าที่
ส่งเสริมการเกษตรที่มีความชำนาญพิเศษเฉพาะทาง”
จำนวน 1,598 คน แยกเป็น 4 สาขา คือ สัตวบาล
ไม้ผล ผัก และเครื่องจักรกลการเกษตร ในขณะเดียวกัน
เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันตามลักษณะของกิจการ
ของตน จนทำให้เกิดกลุ่มผลิตจำหน่ายขึ้นมากมาย

งานส่งเสริมการเกษตรในช่วงนี้ เป็นการส่งเสริม
ที่เน้นหนักไปที่เทคโนโลยี การบริหารจัดการธุรกิจ
ที่เกี่ยวข้องกับงานปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างทางการ
เกษตร ที่อำเภอ เมือง และหมู่บ้าน ดำเนินการอยู่

ด้านเคหะกิจ เน้นการส่งเสริมการพัฒนา
คุณภาพชีวิตในเรื่องทางโภชนาการของครอบครัว
เกษตรกร ขณะที่กิจกรรมของยุวเกษตรกร ยังมีปัญหา
ในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานของเยาวชนที่สำเร็จ
การศึกษาเข้าไปทำงานในเมืองใหญ่ ส่งผลให้ แต่ละ
จังหวัดมีการสร้างศูนย์ฝึกอบรมเยาวชนเกษตรประจำ
จังหวัดขึ้น เพื่อใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมเยาวชนเกษตร
ซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรมต่อไป

2.3 พัฒนาการภาคการเกษตร ตั้งแต่ ค.ศ. 1965 เป็นต้นมา

ระยะต้นของช่วงปี ค.ศ. 1965 เป็นช่วงของ
การส่งเสริมการผลิตข้าวแบบร่วมกันผลิต โดย

ศูนย์วิจัยทำการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และหน่วย
งานด้านส่งเสริมพัฒนาการเกษตรเป็นผู้นำในการส่งเสริม
กลุ่มของเกษตรกร โดยมุ่งเน้นการผลิตที่ใช้เทคโนโลยี
การผลิตแบบเดียวกัน และการกำหนดมาตรฐาน
ของสินค้าเกษตรที่เหมือนกัน เทคโนโลยีทางการเกษตร
และเครื่องจักรกลทางการเกษตร มีการพัฒนาให้ทันสมัย
อย่างมาก ผนวกกับการเติบโตอย่างเต็มที่ของ
เศรษฐกิจญี่ปุ่น มีการสร้างระบบขนส่งมวลชน และ
ระบบสาธารณสุขโลก เช่น การสร้างทางด่วน รถไฟ
ชินกันเซน เชื่อมต่อระหว่างเมือง การเตรียมความพร้อม
ทางสังคมในหลายประเด็น ทำให้ภาคเกษตรกรรม
ของญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่ดีขึ้น

กลุ่มเศรษฐกิจการเกษตรที่เคยจัดให้ 1
หมู่บ้าน เป็น 1 กลุ่มเศรษฐกิจการเกษตร กลายเป็น
หลายหมู่บ้านรวมกันเป็น 1 กลุ่มเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี ค.ศ.
1965 เป็นต้นมา รัฐบาลได้กำหนดแผนระยะ 5 ปี
ให้มีการรวบรวมศูนย์ส่งเสริมการเกษตร จาก 1,586
ศูนย์ เหลือ 63 ศูนย์ทั่วประเทศ โดยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
การเกษตร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมผู้ชำนาญการ
ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริม
การเกษตร ในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเคหะกิจ
ถูกแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
เคหะกิจ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเคหะกิจพื้นที่

การยุบรวมของศูนย์ส่งเสริมทำให้เจ้าหน้าที่
ส่งเสริมการเกษตรต้องรับผิดชอบพื้นที่ในขอบเขตที่
กว้างขึ้น ซึ่งพิจารณาได้จากยานพาหนะที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริม
การเกษตรใช้ จากจักรยานสี่ล้อในยุคต้น เป็น
รถจักรยานยนต์สก็ูเตอร์ และรถยนต์ ในที่สุด

ปี ค.ศ. 1965 เกิดปัญหาการผลิตข้าว
ที่มากเกินไปความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศ
เกิดการเรียกร้องในเรื่องการเปลี่ยนแปลงนโยบายด้าน
การเกษตรกรรม ในที่สุดรัฐบาลได้ประกาศผลักดัน
ระบบฐานการเกษตรกรรม ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญ
ดังนี้

- การสร้างการเกษตรที่ทันสมัย มีขนาดการประกอบการใหญ่ มีประสิทธิภาพในการผลิตสูง
- การผลักดันการผลิตภาคการเกษตรกรรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะการผลิตข้าว

- รักษาระดับความสม่ำเสมอของราคาสินค้าเกษตร พร้อมกับการผลักดันการขนส่งและการแปรรูปให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น

- การรักษาระดับมาตรฐานการดำรงชีพของเกษตรกรเต็มเวลาให้เท่าเทียมกับผู้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมอื่นด้วยการเพิ่มรายได้

- สนับสนุนผู้ต้องการเลิกประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพื่อถ่ายโอนที่ดินไปให้ผู้ที่มีศักยภาพในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

- การสร้างชุมชนเกษตร (หมู่บ้านเกษตร) ให้เป็นฐานการผลิต และมีสภาพแวดล้อมในการดำรงชีพที่ทันสมัย

ช่วงทศวรรษที่ 1950 ถึงทศวรรษที่ 1960 การให้ความสำคัญเรื่องเทคนิคการผลิต ควบคู่กับความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร เป็นไปเพื่อ รองรับการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงสร้างด้านการเกษตร เริ่มมีการดำเนินการด้านสหกรณ์การเกษตรอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม เริ่มเกิดแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงในสังคมเกษตร เมื่อเยาวชนที่สำเร็จการศึกษาหันไปประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคการเกษตร ปัญหาเรื่องผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจึงเป็นประเด็นใหญ่ที่ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวถึง และมีการดำเนินการอบรมส่งเสริมให้เยาวชนหรือเยาวชนที่เหลือน้อยอยู่ในชนบทเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตรรุ่นใหม่

ในปี ค.ศ. 1968 กระทรวงเกษตรและปศุสัตว์ได้จัดตั้งวิทยาลัยการเกษตรแห่งแรกขึ้น จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1977 ทุกจังหวัดของญี่ปุ่นมีการจัดตั้งวิทยาลัยการเกษตรขึ้น

ปี ค.ศ. 1970 กระทรวงเกษตรและปศุสัตว์ได้ออกประกาศกระทรวงเรื่องเป้าหมายสำคัญชั่วคราวของงานส่งเสริมการเกษตร โดยระบุเป้าหมาย 9 ประเด็นไว้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องแผนชุมชน
2. ส่งเสริมการปรับปรุงพัฒนาโครงสร้างการเกษตร
3. สร้างเกษตรกรรมรุ่นใหม่ที่มีความสามารถด้านการบริหารธุรกิจเกษตร
4. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นที่ต้องการของลูกค้า
5. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องการใช้ชีวิตที่มีสุขภาพดีกับการทำการเกษตรให้มีความสมดุลกัน
6. ส่งเสริมให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตของครอบครัวเกษตรกรและชุมชนเกษตร
7. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องการสร้างแหล่งเพาะปลูกขนาดใหญ่
8. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องการใช้ที่นาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดโดยการเปลี่ยนพืชปลูก
9. ส่งเสริมให้คำแนะนำเรื่องการผลิตอาหารที่ปลอดภัยและการป้องกันมลพิษต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน

อย่างไรก็ตาม ทศวรรษที่ 1970 ปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1971 และปัญหาราคาน้ำมันปรับตัวสูงในปี ค.ศ. 1973 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจภายในของญี่ปุ่นเช่นกัน สำหรับด้านการเกษตร เกิดปัญหาเรื่องปริมาณข้าวล้นตลาด จนกระทั่งรัฐบาลได้กำหนดมาตรการการใช้ที่นาระยะยาว และส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนที่การปลูกข้าวเพื่อเป็นการใช้ประโยชน์จากที่นาให้คุ้มค่า

ค.ศ. 1972 เป็นต้นมา กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรมุ่งเน้นไปที่การรวมกลุ่มการรวมตัวของเกษตรกรในทุกชั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการจำหน่ายผลผลิต รวมถึงเรื่องของเครื่องจักรกล

การสร้างแหล่งผลิตทางการเกษตร และเกษตรกรรมใหม่ด้วย จึงได้มีการกำหนดแผนเฉพาะกิจเป็นกรณีพิเศษในด้านการส่งเสริมเคหะกิจโดยมุ่งเน้นไปที่เรื่องการควบคุมดูแลรักษาสุขภาพและคุณภาพชีวิต และการจัดเตรียมพัฒนาสาธารณูปโภคที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในชนบท ในขณะที่กลุ่มเยาวชน จากการที่รวมกลุ่มกันอย่างหลากหลาย พัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มกันของผู้เพาะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดเดียวกัน หรือที่มีลักษณะของการประกอบอาชีพที่คล้ายหรือเหมือนกัน

ในส่วนของเจ้าหน้าที่ มีการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเขตภูมิภาค เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรชุมชน และเจ้าหน้าที่ชำนาญการพิเศษเฉพาะทางเกิดกิจกรรมความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมแต่ละประเภท มีระบบโครงสร้างและองค์กรที่จะประสานความร่วมมือซึ่งกันและกันได้ รวมถึงการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.4 พัฒนาการภาคการเกษตร ตั้งแต่ ค.ศ. 1975 เป็นต้นมา

ยุคนี้เป็นสมัยที่มีการรักษาระบบราชการด้านการเกษตรให้ดำรงอยู่ได้ภายใต้ระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่คงที่ มุ่งเน้นการพัฒนาการเกษตรภูมิภาค และการปฏิรูประบบราชการ

จากการพัฒนาเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ทำให้มีผู้ละทิ้งอาชีพเกษตรกรรมเพื่อไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้นเรื่อยๆ จนในปี ค.ศ. 1975 มีผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลังจากสำเร็จการศึกษาทั่วประเทศน้อยกว่า 10,000 คนต่อปี ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าการรับพนักงานใหม่เข้าทำงานของบริษัทขนาดใหญ่เพียง 1 บริษัทเท่านั้น ประกอบกับศูนย์ส่งเสริมการเกษตรที่ตั้งอยู่ห่างจากชุมชน การรวมศูนย์ส่งเสริมให้เหลือเพียงศูนย์เดียว ทำให้การไปมาหาสู่ระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเกิดขึ้นน้อยลง ในทางตรงกันข้ามเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการ

เกษตร 1 คน กลับต้องมีภาระหน้าที่ต้องดูแลเกษตรกรจำนวนมากขึ้น

ในส่วนขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร ในปีค.ศ. 1975 มีการก่อตั้งศูนย์หรือสมาคมมากมาย เช่น ศูนย์ข้อมูลส่งเสริมการเกษตร ภายในสมาคมส่งเสริมการเกษตรแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลด้านการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ในท้องที่ และให้การสนับสนุนข้อมูลในด้านที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หรือศูนย์ศึกษาวิจัยการดำรงชีพของชุมชนเกษตร ซึ่งในปัจจุบันเรียกว่า “สมาคมสนับสนุนการส่งเสริมพัฒนาการเกษตรแห่งชาติ” ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรและชุมชนเกษตร เพื่อหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของเกษตรกรและชุมชนเกษตรกรรม

ในปีค.ศ. 1977 มีการกำหนดโครงการมาตรการพิเศษว่าด้วยนโยบายการเกษตรชุมชน ซึ่งเป็นมาตรการที่ออกมาเพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางในการสร้างเกษตรกรรมใหม่ และการใช้ที่ดินการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ จากมาตรการนี้ทำให้ในปีค.ศ. 1978 เกิดโครงการ ปรับปรุงโครงสร้างการเกษตรแผนใหม่ เป็นการผลักดันให้มีการรวมพื้นที่นาไปไว้ที่ผู้ผลิตข้าวที่เป็นผู้ผลิตรายใหญ่ในชุมชน ส่วนเกษตรกรรายย่อยที่ปลูกข้าวให้หันไปปลูกพืชอื่นทดแทน

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1980 กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ได้ออกประกาศเรื่อง “มาตรการเพิ่มศักยภาพของระบบส่งเสริมการเกษตร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตรมีความใกล้ชิดกับเกษตรกรมากขึ้น ใช้ระบบการจัดโครงสร้างเป็นทีมในการส่งเสริมการเกษตรขึ้น นอกจากนี้ ยังจัดตั้งกลุ่มองค์กรภาคเอกชนภายใต้การอนุมัติรับรองของกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง เพิ่มมากขึ้นอย่างมาก สำหรับองค์กรต่างๆ ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเกษตรกรรมของญี่ปุ่นอยู่หลาย

องค์กร เช่น สถาบันศึกษาวิจัยชีวิตชนบท ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. งานด้านศึกษาวิจัย สำรวจเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตในชนบท
 2. งานด้านกิจกรรมประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตชนบท
 3. งานด้านให้คำปรึกษาด้านวิถีชีวิตชนบท สภาพแวดล้อมชนบท
 4. งานด้านการรองรับความเจริญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตใหม่รองรับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต
 5. งานรับศึกษาวิจัยของอำเภอ เมือง หมู่บ้าน ที่ขอให้ศึกษาวิจัยในเรื่องต่างๆ
- ตัวอย่างอีกองค์กรหนึ่ง คือ สมาคมกองทุนพัฒนาการเกษตร ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในด้านต่างๆ ดังนี้
1. บริหารจัดการกองทุนพัฒนาการเกษตร
 2. ผลิตเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเงินเพื่อพัฒนาการเกษตร
 3. รวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินเพื่อพัฒนาการเกษตร
 4. ศึกษาวิจัยสำรวจเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเงินเพื่อพัฒนาการเกษตร

นอกจากสมาคมข้างต้น ยังมีกลุ่มสมาคม สมาพันธ์ เช่น สมาคมส่งเสริมการศึกษาเยาวชนเกษตรแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กรที่ดูแลกิจกรรมของเยาวชนเกษตรกรรุ่นใหม่ (กิจกรรม 4H) และสมาพันธ์องค์การเยาวชนเกษตรแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มของเยาวชนด้านเกษตรกรรม เป็นต้น โดยสมาคมต่างๆ เหล่านี้จะขึ้นกับกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ข้าราชการกระทรวงเมื่อเกษียณอายุราชการแล้ว มักจะเข้าไปรับตำแหน่งหรือหน้าที่ในกลุ่มหรือสมาคมต่างๆ เหล่านี้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนึ่งในช่วงเวลานี้ คือ แนวโน้มการบริโภคข้าวของชาวญี่ปุ่นลดน้อยลงจนกระทั่งรัฐบาลต้องออกนโยบายลดพื้นที่และปริมาณการผลิตข้าวลงส่งเสริมให้เกษตรกรหันไปปลูกพืชทดแทน

ชนิดอื่น เช่น ข้าวสาลี ถั่วเหลือง โดยรัฐบาลจะจ่ายเงินทดแทนการปลูกข้าวให้แก่เกษตรกรส่วนหนึ่ง งานส่งเสริมการเกษตร ที่ปกติไม่ต้องเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเงินทดแทน หรือกิจการด้านอื่นๆ ของรัฐบาล แต่ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกลับต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับงานธุรการของรัฐบาล และจังหวัดมากขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้การส่งเสริมเทคนิคเทคโนโลยีการเกษตรลดน้อยลงเรื่อยๆ จนในปัจจุบันเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในงานด้านส่งเสริมการเกษตรปัญหาหนึ่ง

ในส่วนงานด้านเคหะกิจ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 มีการนำเอาการปฏิบัติงานในระบบแบ่งเขตรับผิดชอบเข้ามาใช้ มีการณรงค์เกี่ยวกับเรื่อง ส่งเสริมการดูแลสุขภาพ การใช้แรงงานอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม การวางแผนธุรกิจกับการดำรงชีพ การปรับปรุงพัฒนาสาธารณูปโภคชนบท การพัฒนาสภาพแวดล้อมชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนเกษตร และชุมชนของเกษตรกรและชาวประมง และ การยกระดับสถานะทางสังคมของสตรีเกษตรกร ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมาก

งานด้านเยาวชนเกษตร ในปี ค.ศ. 1975 มีการจัดตั้งระบบ “Nogyoshidoshi” หรือ “เจ้าหน้าที่แนะนำการเกษตรกรรม” โดยคัดเลือกเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ อายุประมาณ 35 ปี ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำ ชี้แนะ สอนการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จให้แก่เกษตรกรรายอื่น ซึ่งทางจังหวัดเป็นผู้คัดเลือกแต่งตั้ง และออกใบประกาศนียบัตรรับรองให้ นอกจากนี้ แต่ละจังหวัดยังมีการคัดเลือกเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความมุ่งมั่นจะเป็นผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรด้วยตนเอง โดยจังหวัดจะออกใบประกาศนียบัตร “Seinennogyoshi” หรือ “เยาวชนนักการเกษตรกรรม” และสนับสนุนผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มเป็น “Nogyoshikai” หรือ “สมาคมนักการเกษตรกรรม”

อย่างไรก็ตาม สืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ ทำให้รัฐบาลมีความจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายภาครัฐ งานด้านการส่งเสริมการเกษตรได้รับผลกระทบจากการปฏิรูประบบราชการเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครั้งนั้นด้วย จนงานด้านการส่งเสริมการเกษตรถูกลดระดับจากฝ่าย เป็นแผนก แทน

2.5 พัฒนาการภาคการเกษตร ตั้งแต่ ค.ศ. 1989 เป็นต้นมา

รัฐบาลญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายว่าด้วยทิศทางของมาตรการด้านอาหาร เกษตรกรรม ชุมชนเกษตรฉบับใหม่ ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งเรียกโดยทั่วไปว่า มาตรการใหม่ ซึ่งปรับปรุงมาจากกฎหมายพื้นฐานว่าด้วยอาหารและการเกษตรกรรม ปี ค.ศ. 1962 มาตรการใหม่ด้านอาหาร เกษตรกรรม ชุมชนเกษตรใหม่ มีรายละเอียดของมาตรการ สรุปได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการฟาร์มที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เพื่อการวางแผนการผลิตอาหารให้เพียงพอต่อประชากรของประเทศอย่างปลอดภัยและสม่ำเสมอ

2. การบริหารจัดการและการใช้ที่ดินเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการสนับสนุนการจัดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคล

3. การควบคุมการผลิตข้าว

4. มาตรการด้านราคา โดยการลดต้นทุนการผลิต และกำหนดราคาที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้

5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การทำการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดให้มีการอนุรักษ์รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรของประเทศ การทบทวนบทบาทหน้าที่ของป่าไม้ และพื้นที่เกษตรกรรมที่มีต่อการอนุรักษ์ที่ดินและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รวมถึงการให้ความสำคัญกับภาวะโลกร้อน (global warming) มีการเน้นเรื่องของการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรและสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรหมุนเวียนอย่างมี

ประสิทธิภาพ การเกษตรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหมายถึง รวมเอาความหมายของการเกษตรที่สามารถฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การผลิตอาหารที่มีความปลอดภัย มีคุณภาพสูง และสร้างความสบายใจให้แก่ผู้บริโภค

6. การใช้ที่ดินเกษตรอย่างเหมาะสมและสร้างสาธารณูปโภคที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัย

7. การพัฒนาพื้นที่ในหุบเขา โดยพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมการผลิต แปรรูป สร้างระบบสาธารณูปโภคให้เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยถาวร การควบคุมดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

8. การพิจารณามาตรการด้านเกษตรกรรม เช่น การจัดโครงสร้างทางการเกษตรให้เป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วยผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการเกษตรที่มีศักยภาพในการแข่งขันได้ การปรับปรุงระบบนโยบายการปฏิรูปการเกษตรให้เกษตรกรสามารถที่จะดำเนินการได้ด้วยตนเอง โดยทบทวนเงื่อนไขต่าง ๆ เกี่ยวกับศักยภาพการผลิต การขนส่ง การตลาด และการแข่งขัน รวมทั้งการดำเนินการผลิตภาคการเกษตรที่เน้นการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นการทำการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานศึกษาการปฏิรูปงานส่งเสริมการเกษตรในมิติใหม่ที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และอาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาของประเทศ คณะทำงานนี้ได้ศึกษาวิจัยและประชุมระดมความเป็น และกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการส่งเสริมการเกษตรไว้ 5 ประเด็นสำคัญ คือ

1. สร้างความชัดเจนสำหรับเป้าหมายของงานส่งเสริมการเกษตร

2. การเน้นเป้าหมายสำคัญของการส่งเสริมการเกษตร

3. การเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร

4. การเพิ่มศักยภาพของโครงสร้างกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร

5. การผลักดันให้งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการปฏิบัติงานที่ใกล้ชิดประชาชนในภาคเกษตรกรรมและชุมชนเกษตร

จากสาระสำคัญทั้ง 5 ประเด็นข้างต้น จะเห็นได้ว่าการกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดวิธีการในการปฏิบัติหน้าที่จากการส่งเสริมด้านเทคนิค เทคโนโลยี และความรู้ในการผลิต มาสู่การให้ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร การส่งเสริมที่มุ่งหวังผลไปยังกลุ่มของเกษตรกรก้าวหน้า ดังนั้น การส่งเสริมการเกษตรที่เข้าไปส่งเสริมยังครัวเรือนไร่นาของเกษตรกรจึงเปลี่ยนเป็นการบริหารจัดการระบบสารสนเทศและระบบข้อมูลข่าวสารทางสารสนเทศเป็นสำคัญ การส่งเสริมการเกษตรในระบบของการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพหรือเทคนิคในด้านการผลิตนั้น เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติในการพัฒนาจนมีความชำนาญจนกล่าวได้ว่ามีความสามารถมากกว่า หรือไม่น้อยไปกว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรญี่ปุ่นยังคงประสบปัญหาในด้านของความสามารถทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและการปรับเปลี่ยนการผลิตไปใช้เทคโนโลยีการผลิตขั้นสูง ทำให้การส่งเสริมการเกษตรมุ่งเน้นไปในเรื่องการรองรับการแข่งขันและการผลิตที่ทดแทนการผลิตแบบเก่าที่ใช้แรงงานและอาศัยธรรมชาติมาก

ความเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนการมุ่งเน้นตัวเกษตรกรและบุตรชายคนโตของเกษตรกร ไปเป็นการเปิดกว้างขึ้นด้วยการให้ความสำคัญไปที่ผู้หญิง นักเรียน นักศึกษาในมัธยมศึกษา ด้านเกษตรกรรมและวิทยาลัยการเกษตร บุคคลทั่วไปที่สนใจ เป็นต้น นับเป็นการส่งเสริมการเกษตรแบบเปิดกว้าง โดยศูนย์ส่งเสริมการเกษตรกลายเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ โดยเฉพาะการใช้ระบบสารสนเทศการเกษตร การวิเคราะห์และการประเมินต่างๆ

ในปี ค.ศ. 1994 มีการก่อตั้งสมาคมวิชาการเกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรขึ้น คือ สมาคมวิชาการส่งเสริมการเกษตร (Agricultural Extension Research Society of Japan) ซึ่งเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากหลายมุมมอง และเป็นสถานที่นำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการส่งเสริมการเกษตร กระทั่งในปีค.ศ. 2000 สมาคมมีสมาชิกอยู่ทั่วประเทศ จำนวน 1,303 คน โดยสมาชิกมีทั้งอาจารย์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัย ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร นักศึกษา เกษตรกร และผู้สนใจทั่วไป

2.6 การเปิดการค้าเสรีทางการค้า กับภาคการเกษตรญี่ปุ่น

การเปิดการค้าเสรี นับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรญี่ปุ่น เนื่องด้วยญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่พึ่งพิงการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารมากเป็นอันดับต้นๆ ของโลก เพราะข้อจำกัดในการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารของประเทศ รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามรักษา หรือประกันความมั่นคงทางอาหารของประเทศด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศต่างๆ ที่ญี่ปุ่นนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหาร ในขณะที่ญี่ปุ่นก็พยายามปกป้องสินค้าเกษตรที่ผลิตเองในประเทศอย่างเข้มงวดด้วยมาตรการทางภาษี

การเจรจาการค้ารอบโตเกียว (GATT, Tokyo Round 1970s) ในทศวรรษที่ 1990 ญี่ปุ่นได้ตกลงยอมเปิดเสรีสำหรับสินค้าเนื้อวัวและส้ม ซึ่งในขณะนั้นเป็นสินค้าหลักที่มีปัญหา ในขณะที่สินค้าเกษตรที่สำคัญอย่างข้าว ยังคงได้รับการปกป้องอยู่ ต่อมาในปี ค.ศ. 1993 ญี่ปุ่นจึงยอมรับการเปิดตลาดข้าวบางส่วน (minimum access) ในการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย (GATT, Uruguay Round)

ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1990 รัฐบาลได้ออกนโยบายทำการค้าเสรีแบบทวิภาคีกับประเทศต่างๆ มากขึ้น ส่งผลทำให้เกษตรกรญี่ปุ่นต้องแข่งขันกับผู้ผลิตที่มีความสามารถมากกว่าในประเทศที่ผลิตสินค้า

เกษตรเป็นสินค้าหลัก ซึ่งเกษตรกรญี่ปุ่นไม่สามารถทำได้ เนื่องจากกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นเป็นกระบวนการที่ทำให้ต้นทุนสินค้ามีราคาสูงเมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าที่นำเข้าจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจีน

การเปิดการค้าเสรีทำให้เกษตรกรญี่ปุ่นขาดแรงจูงใจในการผลิตสินค้า ประกอบกับรัฐบาลญี่ปุ่นได้ลดจำนวนและเปลี่ยนแปลงแนวทางในการให้เงินอุดหนุนแก่เกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรยุติหรือเปลี่ยนแปลงการปลูกพืชบางชนิดที่มีแนวโน้มที่จะแข่งขันไม่ได้หรือมีผลผลิตล้นเกิน ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มเลิกอาชีพเกษตรกรรมไปด้วย

อย่างไรก็ตาม การปกป้องภาคเกษตรด้วยนโยบายราคา (Price stabilization) ยังคงได้รับการดำเนินการอยู่ จึงทำให้เกษตรกรบางกลุ่มยังสามารถที่จะทำการเกษตรต่อไปได้ กระทั่ง ปลายทศวรรษ 1990 นโยบายราคาเริ่มถูกตั้งคำถาม และรัฐบาลมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแนวทางการอุดหนุนเกษตรกรจากนโยบายราคามาเป็นระบบจ่ายตรงแก่เกษตรกร (Direct Payment) ทำให้เกษตรกรไม่มั่นใจในการทำอาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น

ปัจจุบัน เกษตรกรส่วนใหญ่ยอมรับว่าการเปิดการค้าเสรีทางการค้าเป็นกระแสหลักที่ยากจะต่อต้าน และก็มีข้อดีอยู่ กล่าวคือ เป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรต้องปรับตัวในการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อที่จะได้มีความสามารถในการแข่งขันได้

สาเหตุหลักของการที่การผลิตในภาคการเกษตรของญี่ปุ่นประสบปัญหา มีเหตุผล 3 ประการคือ

1. ลักษณะภูมิศาสตร์ที่ทำให้ลักษณะที่ดินเป็นที่ราบสำหรับการเกษตรในญี่ปุ่นเป็นที่ดินผืนเล็ก รวมทั้งกฎระเบียบเกี่ยวกับการถือครองที่ดินในระยะหลังสงครามที่เน้นเรื่องการปฏิรูปที่ดินไม่เอื้ออำนวยให้เกิดการถือครองที่ดินผืนใหญ่ ดังนั้น การทำเกษตร-

กรรมจึงเป็นการทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็กเกินไป ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง

2. การปกป้องและสนับสนุนของรัฐด้วยนโยบายราคา ทำให้เกษตรกรมั่นใจว่าจะขายผลผลิตได้ในราคาที่พอใจ โดยที่มีผู้บริโภคแบกรับต้นทุนเหล่านี้

3. เกษตรกรบางส่วนทำการเกษตรเพื่อการบริโภคเองในครอบครัว เป็นการผลิตที่มีต้นทุนสูงและไม่เน้นเรื่องประสิทธิภาพ เกษตรกรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ไม่ขายที่ดินเพื่อให้เกิดการรวมพื้นที่ที่เป็นที่ดินผืนใหญ่

การเปิดการค้าเสรี ทำให้ความสามารถในการแข่งขันกลายเป็นประเด็นหลักที่เกษตรกรให้ความสำคัญ เพราะแนวโน้มการพึ่งพิงการปกป้องหรืออุดหนุนจากรัฐเป็นสิ่งที่เป็นไปได้น้อยลง ลักษณะหนึ่งของการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นคือการรวมกลุ่ม โดยการนำที่ดินมารวมกันและแบ่งปันการใช้เครื่องมือการเกษตรร่วมกัน การรวมกลุ่มมีทั้งที่เป็นทางการที่จดทะเบียนเป็นบริษัท และลักษณะที่ไม่เป็นทางการ คือการรวมกลุ่มในชุมชนเดียวกัน (Community farming)

นอกจากการรวมกลุ่มเพื่อขยายขนาดของพื้นที่และใช้ทรัพยากรทางการเกษตรร่วมกันแล้ว เกษตรกรบางกลุ่มยังคิดถึงการผลิตสินค้าที่หลากหลายในพื้นที่เดียว แทนการปลูกพืชชนิดเดียวในพื้นที่ทั้งหมด เพื่อที่จะสามารถผลิตและขายสินค้าได้ตลอดปี ซึ่งหมายถึงการผลิตสินค้าที่มีราคาสูงและสามารถส่งออกขายในตลาดต่างประเทศได้

การเปิดเสรีทางการค้า ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวด้านการขาย ผ่านการทำการผลิตและการตลาดในรูปแบบใหม่ ขณะเดียวกัน สหกรณ์การเกษตรก็มีแนวโน้มในการเปลี่ยนองค์กรภายในและปรับบทบาทใหม่เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขใหม่ ภายใต้กระแสการเปิดเสรีทางการค้า เกษตรกรบางรายจึงเริ่มตระหนักว่าอาจจะไม่สามารถพึ่งพิงสหกรณ์การ

เกษตรได้ในอนาคต ดังนั้น ระบบการขายตรงจึงกลายเป็นทางออกอีกประการหนึ่ง ซึ่งเกษตรกรเป็นผู้ทำการตลาดเอง วิธีการนี้ทำให้เกษตรกรลดการพึ่งพิงจากรัฐและสหกรณ์การเกษตรลงอย่างมาก

ในส่วนของภาครัฐในประเด็นเรื่องการเปิดการค้าเสรี มีความร่วมมือด้านการเกษตรระหว่างประเทศ โดยเฉพาะกับประเทศกำลังพัฒนา เพื่อประกันความมั่นคงของแหล่งอุปทานด้านอาหารในระยะยาว

3. องค์การการเกษตรของประเทศไทย

สำหรับญี่ปุ่นแล้ว สหกรณ์การเกษตรเป็นองค์การการเกษตรหลักเพียงองค์กรเดียว ภายใต้กระทรวงการเกษตร ป่าไม้ และประมง ที่ดูแลเรื่องกลุ่มเกษตรกร โดยสหกรณ์การเกษตรแบ่งเป็นระดับชาติ ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับหมู่บ้าน หน่วยงานในสหกรณ์ก็แบ่งย่อยเป็นหลายหน่วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการช่วยเหลือภาคการผลิตของเกษตรกร ด้านการตลาด ด้านเงินทุน หรือด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์

ส่วนองค์กรอื่นๆ ล้วนถูกจัดตั้งโดยรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นส่วนของเอกชน สมาคมต่างๆ เพื่อทำหน้าที่แทนรัฐ โดยที่ได้งบประมาณจากภาครัฐ และให้เกษตรกรจะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เหล่านี้

3.1 สหกรณ์การเกษตรประเทศญี่ปุ่น (Japan Agriculture Cooperative)

โดยเริ่มแรกแล้ว สหกรณ์การเกษตรถูกตั้งขึ้นมาโดยกฎหมายของรัฐบาลยุคสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เริ่มต้นด้วยการออกกฎหมายสหกรณ์การเกษตร เกษตรกรต้องสังกัดสหกรณ์การเกษตร และขายผลผลิตผ่านสหกรณ์

กิจกรรมหลักของสหกรณ์มีอยู่หลายส่วน ยกตัวอย่างเช่น

1. งานด้านการแนะแนว ประสานงาน ตรวจสอบและเผยแพร่งานวิชาการของสหกรณ์

โดยปกติแล้วเป็นหน้าที่ของสหภาพสหกรณ์กลางระดับจังหวัด (JA Chukai) และสหภาพสหกรณ์กลางระดับประเทศ (JA Zenchu) ตัวอย่างของงานด้านนี้ ยกตัวอย่างเช่น การส่งเสริมการบริหารจัดการและการขายโดยใช้ระบบสารสนเทศ การจัดตั้งบริษัทหนังสือพิมพ์เกษตรกรรมจำกัด (Nogyo Shinbun) การจัดตั้งบริษัท le no Hikari Kyokai จำกัด เพื่อจัดทำวารสารรายเดือน การอบรมสัมมนาและการประชาสัมพันธ์ด้านสิ่งพิมพ์ให้แก่สมาชิก พนักงาน และผู้บริหาร เป็นต้น

2. ธุรกิจการขาย

โดยการรวบรวมผลิตผลทางการเกษตรของสมาชิก รวมถึงการจัดสร้างสถานที่เก็บรักษาผลผลิต การกำหนดระดับคุณภาพผลผลิต และการกำหนดหรือต่อรองราคาขายกับพ่อค้า ซึ่งธุรกิจการขายของสหกรณ์แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่นซึ่งดำเนินการโดยแต่ละสหกรณ์ ระดับจังหวัด ซึ่งดำเนินการโดยสำนักงานใหญ่ประจำจังหวัด หรือสหกรณ์เศรษฐกิจกลางระดับจังหวัด (Keizairen) และระดับชาติ ซึ่งดำเนินการโดยชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ (Zen-noh)

3. ธุรกิจการจัดซื้อ

ภายใต้แนวคิด “ซื้อสิ่งที่ดีที่สุด ราคาต่ำสุดให้แก่สมาชิก” ธุรกิจจัดซื้อเป็นการประสานงานระหว่างสหกรณ์ในระดับต่างๆ คือ ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับชาติ

4. ธุรกิจสินเชื่อ

เป็นการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ และชุมนุมสหกรณ์สินเชื่อ และ Norinchukai Bank ภายใต้ JA Bank ซึ่งเป็นธนาคารเอกชนขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของญี่ปุ่น การให้บริการมีหลายรูปแบบตั้งแต่การรับ

ฝากเงิน การปล่อยเงินกู้ให้สมาชิก การปล่อยเงินกู้ให้หน่วยงานต่างๆ ของ JA Group เป็นต้น

5. ธุรกิจประกันภัย

ทั้งประกันภัยชีวิต และประกันภัยความเสียหาย โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ การประกันภัยระยะสั้น เช่น การประกันภัยรถยนต์ การประกันอัคคีภัย การประกันสุขภาพ การประกันภัยระหว่างท่องเที่ยว เป็นต้น และการประกันภัยระยะยาว เช่น การประกันชีวิต และการประกันภัยสิ่งก่อสร้าง เป็นต้น

6. ธุรกิจดูแลรักษาสุขภาพ

มีการลงทุนทำธุรกิจด้านโรงพยาบาล การตรวจดูแลรักษาสุขภาพ การจ่ายยาสามัญประจำบ้าน ให้แก่สมาชิก การให้สวัสดิการและการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เป็นต้น

7. ธุรกิจการดูแลรักษาและการบริหารจัดการทรัพย์สิน

โดยการรับทรัพย์สิน คือ ที่ดินของสมาชิก มาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิก เช่น การนำไปใช้เป็นที่ก่อสร้างที่อยู่อาศัย ให้เช่าเพื่อนำไปใช้เป็นที่ทำการการเกษตรรวมกันในกลุ่มชน หรือให้เกษตรกรรายอื่นเช่า เป็นต้น

8. ธุรกิจการแปรรูป

โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางจัดซื้อ จัดขาย ผลผลิตทางการเกษตร และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรทั้งพืชและสัตว์ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิก ผ่านหน่วยงานด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีการบริหารจัดการคล้ายกับโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

9. ธุรกิจการให้บริการด้านอาคารสถานที่ต่างๆ

เช่น โรงงานแปรรูปผักผลไม้ ห้องแช่ผักผลไม้ ห้องเก็บผักผลไม้ โรงคัดแยกผักผลไม้ โรงรวบรวมผักผลไม้ โรงเพาะต้นกล้ารวม ศูนย์รวมข้าว และโรงสีข้าวและข้าวบาร์เลย์ เป็นต้น

10. การสร้างตราสัญลักษณ์ของสินค้า

โดยมีการระบุชื่อ ที่อยู่ รวมถึงรูปถ่ายของผู้ผลิต การสามารถสืบค้นข้อมูลต่างๆ ทั้งด้านกระบวนการผลิต สารเคมี ระยะเวลาที่ใช้ ถือเป็น Okyakusama Eno Meseji (message to customer) หรือสารจากผู้ผลิตที่แสดงถึงความรับผิดชอบจากต่อผู้บริโภค ซึ่งมีข้อดี เช่น เป็นการแยกตัวออกจากการแข่งขันของตลาดอย่างชัดเจน มีลูกค้าเฉพาะกลุ่มเป็นของตนเองอย่างชัดเจน ลดปัญหาเรื่องการแข่งขันด้านราคาสินค้า และสามารถกระตุ้นการขายได้ เป็นต้น โดยเจ้าของตราสัญลักษณ์สินค้า (brand) ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค ในเรื่องความปลอดภัยของสินค้า คุณภาพสินค้า และปริมาณสินค้าที่เพียงพอ

3.2 กลุ่มอาชีพเกษตรกรรวม

การรวมกลุ่มเกษตรกรของญี่ปุ่นนั้นมีมาตั้งแต่สมัยเอโดะ เป็นการรวมตัวกันเองโดยธรรมชาติ เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภัยธรรมชาติต่างๆ ทำให้คนญี่ปุ่นรวมตัวกันเพื่อต่อสู้กับภัยหรืออุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น คนทำอาชีพเดียวกัน (ชิคูไก) จะมารวมกลุ่มกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแก่กัน การเข้าสังคมเข้ากลุ่มเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของคนญี่ปุ่น ด้วยความคิดที่ว่า หากแยกตัวออกจากกลุ่มแล้วจะอยู่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ข้าจะสร้างความเดือดร้อนให้กับลูกหลานในอนาคตต่อไปด้วย

ในสมัยเอโดะกฎเกณฑ์ของฝ่ายปกครองเป็นปัจจัยหนึ่งที่บังคับให้เกิดการรวมกลุ่ม เช่น กฎเกณฑ์ของซามูไรที่กำหนดว่า หากใครทำผิดไม่เพียงแต่คนนั้นจะต้องรับผิดชอบ แต่สมาชิกทั้งหมู่บ้าน หรือชุมชนนั้นๆ จะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย จึงทำให้สมาชิกในชุมชนหรือในกลุ่มต่างต้องช่วยกันดูแลซึ่งกันและกันเพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำความผิดของคนใดคนหนึ่งในกลุ่ม การลงโทษกันทางสังคม เช่นการไม่คบหาสมาคม การไม่ให้การช่วยเหลือทั้งครอบครัว เป็นต้น จึงเป็นการลงโทษที่มีความรุนแรงมากกว่าการลงโทษด้วยกฎหมาย

ญี่ปุ่นยุคใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การออกกฎหมายปฏิรูปที่ดินทำกินส่งผลให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง สามารถสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่เกษตรกรอย่างมาก แม้จะต้องเผชิญกับความทุกข์ยากจากการพ่ายแพ้สงคราม ความจำเป็นที่จะต้องเร่งผลิตอาหารเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในประเทศ และการฟื้นฟูประเทศ แต่ก็ถือว่าเป็นโอกาสที่ทำให้ภาคการเกษตรของญี่ปุ่นเข้มแข็งขึ้นอย่างมาก

จากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นนี้เอง ทำให้รัฐบาลสามารถสนับสนุนส่งเสริมการรวมกลุ่มกันได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลได้ออกกฎหมายจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้น ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มต่างๆ ที่กระจัดกระจายอยู่รวมกันอย่างเป็นระบบ ทั้งในระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับประเทศ ยิ่งสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรมากขึ้น กลุ่มต่างๆ ที่เกษตรกรมักจะเข้าสังกัดเป็นสมาชิกเช่น สหกรณ์การเกษตร กลุ่มเกษตรกร (ผู้ขาย) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุว-เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตผัก ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ แยกตามชนิดของพืชที่เพาะปลูก กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์แยกตามชนิดของสัตว์ที่เลี้ยง เป็นต้น นอกจากนั้นเกษตรกรญี่ปุ่นยังมักที่จะรวมกลุ่มกันเองตามความสนใจที่มีและการรวมกลุ่มกันตามวิถีชีวิตในชุมชนของตนเอง ลักษณะเช่นนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในภาคการเกษตรเท่านั้น แต่มีอยู่ในทุกภาคส่วนของสังคมญี่ปุ่น จนสามารถกล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นเป็นวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสำคัญอย่างหนึ่งของชาวญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรต่างๆ มีความอ่อนแอลงอย่างมาก ทั้งนี้เพราะนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ขาดนโยบายที่จะปกป้องดูแลภาคเกษตรกรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ความเหลื่อมล้ำ

ของรายได้ภาคเกษตรกรรมเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ มีต่ำและไม่แน่นอน การไม่สร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรมที่ดีและถูกต้อง การแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดเสรีทางการค้าที่ญี่ปุ่นเสียเปรียบในเรื่องต้นทุนการผลิต เป็นสาเหตุทำให้อาชีพเกษตรกรรมขาดความน่าสนใจอย่างสิ้นเชิง ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรในปัจจุบันส่วนใหญ่ก็เป็นผู้สูงอายุ ในขณะที่ที่บุคคลในครอบครัวของเกษตรกร ซึ่งโดยทั่วไปก็จะได้แก่บุตรชายก็ไม่สนใจที่จะสืบทอดอาชีพต่อจากบิดามารดา ในขณะที่คนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีประสบการณ์ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาก่อนหรือเกษตรกรหน้าใหม่ก็แทบจะไม่มี ที่มีส่วนใหญ่ก็เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการ สามารถใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่มีขีดจำกัด คนรุ่นใหม่เหล่านี้มักจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลการเกษตร อาจไม่สามารถเรียกว่าเกษตรกรได้ เพราะทำหน้าที่เป็นนักธุรกิจด้านการเกษตรเท่านั้น สังคมของเกษตรกรไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเป็นองค์กรเกษตรกร จึงขาดความจำเป็นและความสำคัญลงอย่างมาก ในขณะที่รัฐบาลก็ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการรวบรวมที่ดินแปลงเล็ก ๆ เข้าด้วยกันเป็นที่ดินแปลงใหญ่เพื่อให้เป็นการผลิตขนาดใหญ่ อีกทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลด้านเกษตรกรรมมากขึ้น การเกษตรของญี่ปุ่นในอนาคตจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นธุรกิจการเกษตรเต็มรูปแบบแทนการประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรายย่อย ซึ่งในอนาคตเกษตรกรญี่ปุ่น อาจกลายเป็นเพียงลูกจ้างของบริษัทหรือนายทุนผู้ซื้อที่ดินจากเกษตรกรมาจัดตั้งเป็นบริษัทการเกษตรจำกัดเท่านั้น ซึ่งนั่นก็หมายถึงการสิ้นสุดลงของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเคยเป็นจุดกำเนิดของสังคม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาติ

4. ปัญหาการเกษตรของญี่ปุ่นและมาตรการในอนาคต

แม้การพัฒนาภาคการเกษตรกรรมของญี่ปุ่นดำเนินมาอย่างจริงจังและต่อเนื่องก็ตาม แต่ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรมก็ยังมีมากมาย โดยสามารถสรุปเป็นประเด็นใหญ่ได้ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาสัดส่วนประชากรภาคเกษตรกรรมน้อยและปัญหาเกษตรกรสูงอายุ

2. ปัญหาขาดผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรม กล่าวคือบุตรของเกษตรกรไม่สืบทอดอาชีพเกษตรกรรม

3. ปัญหาขาดคนรุ่นใหม่เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม กล่าวคือคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่สนใจจะเข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือคือการขาดเกษตรกรรายใหม่เข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมนั่นเอง

4. ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมกับอาชีพอื่น

5. การเปิดตลาดการค้าเสรีและข้อตกลงทางการค้าต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร โดยเฉพาะเรื่องต้นทุนการผลิต

6. ปัญหาค่านิยมในสังคมที่มองอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย และ

7. ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับการปกป้องภาคเกษตรกรรม

ในขณะที่ภาคการเกษตรกรรมมีปัญหาต่างๆ มากมายที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน แต่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ ก็ไม่สามารถที่จะปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ทัน เช่นงานด้านส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตรของญี่ปุ่นก็ยังคงประสบกับปัญหามากมาย ซึ่งสามารถสรุปประเด็นปัญหาสำคัญได้ดังนี้

1. ความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่พื้นฐานของงานส่งเสริมการเกษตร กล่าวคือ ในปัจจุบันงานส่งเสริมการเกษตรถูกจัดแบ่งการรับผิดชอบให้เป็นการปฏิบัติงานส่งเสริมแบบแบ่งเขตพื้นที่ ซึ่งมีขอบข่ายกว้างขึ้น ทำให้เกิดปัญหาความใกล้ชิดและความเชื่อถือนระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกร ในขณะที่ปัญหาในเรื่องของอาหาร เกษตรกรรม และชุมชนเกษตร ก็ยังมีอยู่หลายประเด็น บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและงานส่งเสริมการเกษตรไม่มีความชัดเจนว่า จะต้องรับผิดชอบงานจุดใด ประเด็นใดบ้าง

2. การแข่งขันอย่างรุนแรงของแหล่งผลิตและการขาดเอกภาพของนโยบาย กล่าวคือ นโยบายส่งเสริมการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชุมชนเกษตรแต่ละแห่งสร้างเอกลักษณ์ และเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญทำให้มีแหล่งผลิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะเกิดขึ้นมากมายจนก่อให้เกิดการแข่งขันกันเองของกลุ่มเกษตรกรหรือแหล่งผลิต ในขณะที่จังหวัดรับทิศทางมาจากรัฐ เพื่อกำหนดนโยบายดำเนินการของตนเอง แต่การกำหนดนโยบายของจังหวัดได้อย่างอิสระนั้น ไม่สามารถจะตามการพัฒนาที่ชุมชนเกษตรแต่ละแห่งได้ดำเนินการไปก่อนหน้านี้แล้ว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ นโยบายวิ่งตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกษตรไม่ทัน นั่นเอง

3. การปรับตัวล่าช้า กล่าวคือ เกษตรกรมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อกระแสนความต้องการของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและมีความแปรผันสูง การพัฒนาความรู้ความสามารถ การพัฒนาเทคนิคเทคโนโลยีการเกษตร ที่สามารถหาข้อมูลได้ง่าย ทำให้เกษตรกรมีวิวัฒนาการก้าวหน้าไปอย่างมาก สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ในขณะที่งานส่งเสริมการเกษตรยังเป็นงานที่มีลักษณะตายตัว ไม่สามารถปรับเปลี่ยนให้ทันต่อความต้องการ และความเปลี่ยนแปลงที่ผันแปรอย่างรวดเร็วได้ทัน

4. การตอบสนองความต้องการของเกษตรกรไม่พอเพียง กล่าวคือ งานส่งเสริมการเกษตรไม่สามารถ

ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายและมีระดับของเทคโนโลยีสูงมากของเกษตรกรได้ เนื่องจากเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางการผลิตและการบริหารจัดการธุรกิจการเกษตร ได้ขยายขนาดของการประกอบการและใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในกระบวนการผลิต รวมทั้งการผลักดันให้เกษตรกรจดทะเบียนอาชีพของตนเองเป็นนิติบุคคล แต่งานส่งเสริมไม่ได้ปรับตัวรองรับความต้องการเทคโนโลยีขั้นสูงได้อย่างเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5. ความพร้อมของหน่วยงานเอกชน กล่าวคือ ราชการมีความล่าช้าในการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารจัดการ และการตอบสนองความต้องการของเกษตรกร แต่หน่วยงานเอกชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์การเกษตรกลับมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมเกษตรกรได้ทั่วถึงมากกว่าหน่วยงานส่งเสริมการเกษตร อย่างไรก็ตาม มีการพยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงนั้น แต่นโยบายการปฏิรูประบบราชการที่ต้องการให้หน่วยงานราชการมีความกะทัดรัด คล่องตัว และมีประสิทธิภาพสูง ศูนย์ส่งเสริมการเกษตรในระดับชุมชนจึงถูกยุบรวมกับศูนย์อื่นๆ ทำให้มีจำนวนศูนย์ส่งเสริมการเกษตรในระดับชุมชนลดน้อยลงเรื่อยๆ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจึงมีภาระที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น รวมถึงงานธุรการด้านอื่นๆ มากขึ้นด้วยเช่นกัน

ปัญหาในการส่งเสริมการเกษตรที่เผชิญกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการของเกษตรกรอย่างมาก อย่างไรก็ตาม มีความพยายามในการพัฒนาและปรับปรุงงานส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันและอนาคต โดยตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 สืบเนื่องจากปัญหาใหญ่ๆ เกี่ยวกับอาหารในประเทศ ส่งผลทำให้ผู้บริโภคชาวญี่ปุ่นขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพและความปลอดภัยของอาหาร รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ออกประกาศเรื่อง “แผนการทบทวนอาหารและเกษตรกรรม” เป็นแผนนโยบายพื้นฐานของรัฐบาลที่มีต่อการ

เกษตรกรรม เพื่อต้องการที่จะปกป้องผู้บริโภค โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1. ความปลอดภัยและความมั่นใจของอาหาร มีการระบบ Trace-ability ซึ่งเป็นระบบการตรวจสอบย้อนหลังเข้ามาใช้ในการตรวจสอบอาหาร เป็นการสะท้อนความต้องการของผู้บริโภคไปสู่เกษตรกร หรือ “จากโต๊ะอาหารสู่ฟาร์ม” และใช้วิธีการด้านการตลาดหรือช่องทางการตลาดที่สามารถสร้างความใกล้ชิดระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ซึ่งในภาษาญี่ปุ่นใช้คำในความหมายว่า “ระบบการจำหน่ายที่มองเห็นหน้า”

2. เร่งปฏิรูปโครงสร้างการเกษตร มีการพยายามนำที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมไปให้ผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมใช้ให้มีประโยชน์ในด้านการผลิต นโยบายการลดพื้นที่และปริมาณการผลิตข้าว การปลูกพืชทดแทน

3. การดำรงอยู่ร่วมกันของสังคมเมืองและสังคมชนบท กล่าวคือ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 รัฐบาลญี่ปุ่น โดยกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการศึกษาวัดธรรม และวิทยาศาสตร์ กระทรวงแรงงานและสาธารณสุข กระทรวงเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม กระทรวงคมนาคม กระทรวงสิ่งแวดล้อม และกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง รวมทั้งสิ้น 7 กระทรวง ร่วมกันดำเนินโครงการ Mura-tsukuri (การสร้างหมู่บ้าน) เพื่อกระตุ้นส่งเสริมผลักดันให้ทั้งชุมชนเมืองและชนบทมีการไปมาหาสู่กันมากขึ้น มีการจัดกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองได้มีโอกาสเดินทางไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนชนบท นอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน โดยใช้ระบบสารสนเทศ (IT) เข้ามาเป็นสื่อกลางอย่างจริงจัง

แนวนโยบายข้างต้น นำไปสู่การออกรายงานผลการพัฒนาวิธีการส่งเสริมการเกษตร และประกาศเรื่องทิศทางการปฏิรูประบบส่งเสริมพัฒนาการเกษตร ซึ่งแผนกส่งเสริมและสตรีกรมบริหารจัดการกระทรวง

เกษตร ป่าไม้ และประมง ได้จัดทำขึ้นในปี ค.ศ. 2003 โดยประเด็นสำคัญของบทบาทหน้าที่ของงาน ส่งเสริมการเกษตรที่ต้องพิจารณา เช่น

1. การเพิ่มศักยภาพและเอกภาพในการร่วมมือกันของส่วนวิจัยพัฒนา การศึกษาอบรมและงานส่งเสริม ซึ่งหมายถึง การร่วมงานระหว่างสถาบันค้นคว้า วิจัยพัฒนา เจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตร และเกษตรกร

2. ความสำคัญของงานส่งเสริมการเกษตร ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเกษตรกรเอง และการแบ่ง บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญเชี่ยวชาญ และกลุ่มเจ้าหน้าที่ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน (Coordinator)

3. สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อการบริหารธุรกิจที่อยู่ในแนวทาง โดยการประสาน ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสถาบัน หรือศูนย์วิจัย เพื่อนำเอาความรู้และเทคโนโลยีขั้นสูง รวมถึงแนวทาง ในการบริหารธุรกิจฟาร์มที่มีประสิทธิภาพสูง ไปส่งเสริมถ่ายทอดให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่ และเกษตรกร หัวก้าวหน้า

4. การทำหน้าที่เป็นตัวประสาน (Coordinator) ให้แก่เกษตรกรและชุมชนเกษตรภายใต้การ ประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. การบริหารจัดการงานส่งเสริมพัฒนาการ เกษตรของราชการ ที่เน้นการผลักดันการเกษตรอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมเพื่อผลิตอาหารที่มีความปลอดภัย การ ส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรทุกระดับ ความปลอดภัย ของผลิตผลทางการเกษตรและอาหาร และการอบรม สัมมนาประสบการณ์ด้านการเกษตรกรรมให้แก่บุคคล ทั่วไป

6. การประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน โดยการใช้ระบบเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานส่งเสริมการ เกษตร ในการสร้างเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมให้ เจ้าหน้าที่สนับสนุนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพ รวมทั้งการใช้ระบบการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ผู้ทรง คุณวุฒิพิเศษ หรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกิตติมศักดิ์ ใน การประสานความร่วมมือกับนักวิชาการและคณาจารย์ ในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง ทั้ง ในประเทศและต่างประเทศผ่านทางระบบ visiting professor เป็นต้น

ในเรื่องโครงสร้างของหน่วยงานด้านส่งเสริม พัฒนาการเกษตรที่พึงประสงค์ เป็นอีกประเด็นที่ รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญมาจนถึงปัจจุบัน โดย หน่วยงานด้านส่งเสริมพัฒนาการเกษตรต้องให้อิสระ ในการจัดโครงสร้างของหน่วยงานให้มีความเหมาะสม ตามลักษณะ และนโยบายในการบริหารจัดการของ จังหวัดนั้นๆ ซึ่งจะสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละ จังหวัด การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดจะ มาจากการกำหนดโครงสร้างที่พึงประสงค์ คือ การจัด ตั้งศูนย์สนับสนุนถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรขั้นสูง และการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาชุมชน เกษตร

ดังได้กล่าวข้างต้น การส่งเสริมภาคการ เกษตรจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาค การเกษตร ภาคเอกชน และภาครัฐ ดังนั้น บทบาท หน้าที่ของรัฐบาลจึงเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งในการ พัฒนา ในยุคปัจจุบัน มีการพูดถึงประเด็นต่างๆ ที่ รัฐบาลควรให้การสนับสนุน เช่น การยกระดับคุณภาพ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การจ่ายเบี้ยวิชาชีพ พิเศษให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ยกเลิกข้อ กำหนดการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการเกษตรปัจจุบันเพื่อ ให้เกิดความคล่องตัวและอิสระในการบริหารจัดการ ของแต่ละจังหวัด งบประมาณสนับสนุนงานส่งเสริม พัฒนาการเกษตร การลดขั้นตอนการกำหนดนโยบาย ของจังหวัด และการสนับสนุนด้านเทคโนโลยี

อนึ่ง รัฐบาลและกลุ่มผู้ศึกษาทิศทางใน อนาคตของงานส่งเสริมและพัฒนาภาคการเกษตรได้ แสดงความชัดเจนของงานด้านนี้ในอนาคตไวดังนี้

1. ทิศทางของการพัฒนางานด้านส่งเสริมการเกษตรในอนาคตควรให้ความสำคัญแก่ตัวของการเกษตรเป็นหลัก การพัฒนาทบทวนระบบโครงสร้างและวิธีการเพื่อยกระดับประสิทธิภาพของงานด้านส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น โดยวิธีคิดที่เน้นการให้ความสำคัญไปที่ตัวเกษตรกร เช่น การสนับสนุนการสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบทอดอาชีพเกษตรกรกรรม และการสนับสนุนส่งเสริมบุคคลที่จะมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมชุมชนเกษตร (ผู้นำชุมชน) ส่วนการทบทวนโครงสร้างและวิธีการเพื่อการส่งเสริมความรู้ด้านเกษตรกรรมระดับสูง เช่น การส่งเสริมเทคโนโลยีขั้นสูง เพื่อตอบสนองการสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ การพัฒนาองค์กรร่วมเพื่อการส่งเสริมการบริหารจัดการธุรกิจ (การประกอบอาชีพรายบุคคล) การจัดแบ่งบทบาทหน้าที่กับหน่วยงานภาคเอกชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและมุ่งเน้นกิจการด้านการส่งเสริม รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมของภาคเอกชน การประสานระบบหรือโครงสร้างการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้สูงสุด และการจัดการการศึกษาด้านการเกษตร เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรและชุมชนเกษตร และสร้างผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรในอนาคต

2. ว่าด้วยการปฏิรูปเทคโนโลยีการเกษตร (ค.ศ. 1948) ซึ่งกำหนดให้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดูแลบริหารจัดการเกษตรอยู่ในจังหวัด (สำนักงานเกษตรจังหวัดในปัจจุบัน) และให้มีหน่วยงานภายใต้การบริหารจัดการโดยมีการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยีการเกษตรขึ้นเป็นสถานที่สำหรับการให้ความรู้ และฝึกอบรมเทคโนโลยีการเกษตรให้แก่เกษตรกรโดยเฉลี่ยแล้วมีศูนย์อบรมเทคโนโลยีการเกษตร 1 แห่งในทุกๆ 5 หมู่บ้าน ในช่วงระยะเวลา 3 ปี มีการตั้งศูนย์ดังกล่าว 2,000 ศูนย์ทั่วประเทศ

สำหรับเกษตรกร หรือกลุ่มเกษตรกร ตั้งแต่ในอดีตจะสังกัดเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์ และได้

สิทธิประโยชน์ รวมถึงการสนับสนุนต่างๆ จากภาครัฐและภาคเอกชน ผ่านทางหน่วยงานระดับรัฐ ตั้งแต่ระดับกระทรวง ลงมาถึงระดับสหกรณ์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน แม้ว่าจะยังมีสหกรณ์การเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและกลุ่มอาชีพเกษตรกรอยู่ แต่ความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรผู้เริ่มอ่อนแอลงเนื่องจากผลกระทบจากความเฟื่องฟูของภาคอุตสาหกรรม การก้าวสู่สังคมของผู้สูงอายุ และค่านิยมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และความใกล้ชิดกับเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนแปลงไป และเริ่มมีเกษตรกรรายย่อย หรือนิติบุคคลภาคการเกษตร ที่ไม่ได้สังกัดสหกรณ์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้ง ผลกระทบจากการเปิดการค้าเสรี ที่ทำให้เกิดเงื่อนไข หรือข้อจำกัดเพิ่มขึ้นในการพัฒนาภาคการเกษตร

จากนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ภาคอุตสาหกรรม ทำให้ขาดนโยบายที่จะปกป้องดูแลภาคการเกษตรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ความเหลื่อมล้ำของรายได้ภาคการเกษตรเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ มีต่ำและไม่แน่นอน การไม่สร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรที่ดีและถูกต้อง การแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดเสรีทางการค้าที่ผู้ปุ่่นเสียเปรียบในเรื่องต้นทุนการผลิต เป็นสาเหตุหลักสำคัญที่ทำให้อาชีพเกษตรกรขาดความน่าสนใจอย่างสิ้นเชิง ส่งผลกระทบต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของอาชีพเกษตรกร เกษตรกรในปัจจุบันส่วนใหญ่อีกเป็นผู้สูงอายุ ในขณะที่บุคคลในครอบครัวของเกษตรกร ซึ่งโดยทั่วไปก็จะได้แก่บุตรชายคนโตก็ไม่สนใจที่จะสืบทอดอาชีพต่อบิดามารดา ในขณะที่คนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีประสบการณ์ประกอบอาชีพเกษตรกรมาก่อนหรือเกษตรกรหน้าใหม่ก็แทบจะไม่มี ที่มีส่วนใหญ่ก็เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารจัดการ สามารถใช้สื่อทางอินเทอร์เน็ต เพื่อเข้าถึงข้อมูลได้อย่างไม่มีขีดจำกัด คนรุ่นใหม่เหล่านี้มักจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลการเกษตรซึ่งอาจไม่สามารถเรียกว่าเกษตรกร

ได้ เพราะทำหน้าที่เป็นนักธุรกิจด้านการเกษตรเท่านั้น
สังคมของเกษตรกรไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเป็นองค์กรเกษตรกร จึงขาดความจำเป็นและความสำคัญลงอย่างมาก ในขณะที่รัฐบาลก็ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการรวมที่ดินแปลงเล็กๆ เข้าด้วยกันเป็นที่ดินแปลงใหญ่เพื่อให้เกิดการผลิตขนาดใหญ่ อีกทั้งยังส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลด้านเกษตรกรรมมากขึ้น การเกษตรของญี่ปุ่นในอนาคตจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นธุรกิจการเกษตรเต็มรูปแบบแทนการประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมรายย่อย ซึ่งในอนาคตเกษตรกรญี่ปุ่น อาจกลายเป็นเพียงลูกจ้างของบริษัทหรือนายทุนผู้ซื้อที่ดินจากเกษตรกรมาจัดตั้งเป็นบริษัทการเกษตรจำกัดเท่านั้น ซึ่งนั่นก็หมายถึงการสิ้นสุดลงของสังคมเกษตรกรรมที่เคยเป็นจุดกำเนิดของสังคม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของชาติ

ปัญหาสำคัญและเร่งด่วนที่รัฐบาลญี่ปุ่นจะต้องเร่งดำเนินการหามาตรการแก้ไขสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาสัดส่วนประชากรภาคเกษตรกรรมมีน้อย และปัญหาเกษตรกรสูงอายุ
2. ปัญหาขาดผู้สืบทอดอาชีพเกษตรกรรม
3. ปัญหาขาดคนรุ่นใหม่เข้ามาประกอบอาชีพเกษตรกรรม
4. ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมกับอาชีพอื่น
5. การเปิดตลาดการค้าเสรีและข้อตกลงทางการค้าต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของภาคการเกษตร โดยเฉพาะเรื่องต้นทุนการผลิต
6. ปัญหาค่านิยมในสังคมที่มองอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย
7. ปัญหาความไม่ชัดเจนของนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับการปกป้องภาคการเกษตร

เอกสารอ้างอิง

- สมชาย ชคตระการ. ศึกษาเปรียบเทียบระบบการส่งเสริมการเกษตรระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น. สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2548.
- ศิริพร วัชรวัลคุ. การเปิดเสรีทางการค้ากับการปรับตัวของเกษตรกรญี่ปุ่นและบทบาทของรัฐ. โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: บริษัท บพิตรการพิมพ์. 2548.
- เอกอรุณ อวนสกุล. ข้อตกลงเขตการค้าเสรีผลกระทบต่อที่มีต่อเกษตรกรและภาคเกษตรกรรม. กลุ่มศึกษาข้อตกลงเขตการค้าเสรีภาคประชาชน. Available from: http://www.ftawatch.org/autopage1/show_page.php?t=29&s_id=3&d_id=4
- Ogura Takekazu. Can Japanese Agriculture Survive?: A Historical Approach. Tokyo: Agricultural policy research center. 1979.
- Shuzo Teruoka (ed). Agriculture in the Modernization of Japan. New Delhi: Manohar, 2008.
- The committee for the Japanese Agriculture Session, XXI IAAE Conference (ed). Agriculture and Agricultural Policy in Japan. Tokyo: University of Tokyo Press. 1991.
- Yujiro Hayami, Saburo Yamada and others. The Agricultural Development of Japan: A Century's Perspective. Tokyo: University of Tokyo Press. 1991.